

**Opinia o dorobku i najważniejszym osiągnięciu naukowym dra Tomasza Kurpiera,
Henryk Sławik 1894-1944. Biografia socjalisty, Katowice-Warszawa 2020, ss. 836.**

Dr Tomasz Kurpierz (ur. 1976), obecnie pracownik Biura Badań Historycznych katowickiego Oddziału Instytutu Pamięi Narodowej, jest absolwentem studiów historycznych na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, gdzie w 2000 roku obronił pracę magisterską pt. *Stosunek Narodowej Demokracji do Niemiec w latach 1918-1926*, napisanej pod kierunkiem prof. Janusza Gruchały. Doktorat nauk humanistycznych w zakresie historii obronił w 2006 roku. Dysertację doktorską pt. *Zygmunt Lasocki (1867-1948). Polityk i działacz społeczny*, napisał pod kierunkiem prof. Janusza Gruchały. Już wówczas została ukształtowana jego zasadnicza płaszczyzna badawcza, a mianowicie biografistyka XX wieku. Zdecydowana większość jego publikacji jest efektem badań źródłowych prowadzonych właśnie nad tymi problemami badawczymi. Należy nadmienić, że dysertacja doktorska w rozszerzonej i uzupełnionej formie została wydana jako odrębna monografia przez Europejskie Centrum Edukacyjne w 2009 roku.

Po osiemnastu latach od obrony doktoratu, dr Tomasz Kurpierz przedstawił swój dorobek do oceny w postępowaniu habilitacyjnym. Chciałbym od razu zaznaczyć, że nie jestem zwolennikiem sztywnych ram i terminów narzucanych historykom, ubiegającym się o kolejne stopnie i tytuły naukowe. Podstawowym wyznacznikiem w ocenie poziomu i wartości dorobku naukowego powinien być nie tylko czas jego powstania, ale przede wszystkim jego poziom i znaczenie dla rozwoju dyscypliny. Poszczególni badacze rozwijają się rozmaicie, spotykają ich różne sytuacje losowe, a specyfika prowadzonych badań nigdy nie pozostaje bez wpływu na czas jaki należy im poświęcić. Jeżeli podkreśliłem okres pomiędzy doktoratem a rozpoczęciem postępowania habilitacyjnego, to przede wszystkim po to, aby móc z właściwą proporcją określić rozmiary dorobku dra Kurpiera w stosunku do czasu w jakim został on wytworzony.

Habilitant przedstawił do oceny listę publikacji, obejmującą prawie 70 pozycji. Po bliższym zapoznaniu się z jego twórczością można dojść do wniosku, że jest on bardzo

obszerny pod względem ilościowym i wartościowy pod względem jakościowym. W skład dorobku naukowego wchodzi cztery autorskie monografie naukowe, dwie monografie, w których habilitant występuje w roli współautora, dwa zredagowane tomy pokonferencyjne oraz cztery samodzielne publikacje pokonferencyjne. Na pozostały dorobek składa się osiem artykułów zamieszczonych w renomowanych czasopismach tj. „Pamięć i Sprawiedliwość”, „Aparat represji w Polsce Ludowej”, „Studiach Śląskich”, „Zeszytach Historycznych WIN-u”, „Wieki Stare i Nowe”, 21 rozdziałów w monografiach wieloautorskich, 33 haseł biograficznych w encyklopedii solidarności oraz kilka recenzji.

Najważniejsze są tutaj przede wszystkim autorskie monografie: «*Dobić wroga*». *Aparat represji wobec podziemia zbrojnego na Śląsku cieszyńskim i Żywiecczyźnie (1945-1947)*, Katowice-Kraków 2007, ss. 207; *Zbuntowani. Niezależne Zrzeszenie Studentów w województwie katowickim 1980-1989*, Katowice 2012, ss. 408; «*Solidarność*» *śląsko-dąbrowska 1980-1981. Szkic do monografii i dokumenty własne*, Katowice 2012, ss. 534 (wspólnie z Jarosławem Neją); *Wypatrując Andersa. Konspiracja niepodległościowa w województwie śląskim 1945-1948*, Katowice-Warszawa 2019, ss.335. (wspólnie z Dariuszem Węgrzynem i Adamem Dziubą); *Czas przełomu. Destalinizacja, rok 1956 i koniec odwilży w województwie stalinogrodzkim/katowickim (1953-1961)*, t. 1, *Schyłek stalinizmu i początek odwilży (1953-1955)*, Warszawa-Katowice 2023, ss. 396. Najważniejsze w jego dorobku artykuły i rozdziały w wieloautorskich monografiach, mieszczą się w kilku grupach tematycznych, które łączy nadrzędne spoiwo, tj. działalność opozycyjna społeczeństwa polskiego wobec niemieckiej i sowieckiej okupacji. Pierwsza grupa tych publikacji wpisuje się w nurt biografistyki intelektualnej i koncentruje się wokół postaci Henryka Sławika. Człowieka, który przez swoją działalność na rzecz ratowania ludności żydowskiej przed zagładą, zasłużył na miano prawdziwego bohatera narodowego.

Kolejnym wątkiem zainteresowań habilitanta były wszelkie przejawy działalności opozycyjnej w Polsce, a w szczególności na terenie Górnego Śląska. Począwszy od walk konspiracyjnych w okresie stalinizmu poprzez opozycję solidarnościową lat osiemdziesiątych. Duże rozmiary w dorobku naukowym habilitanta zajmuje opracowanie haseł biograficznych dla Encyklopedii Solidarności.

Na podstawie tego skrótowego zestawienia osiągnięć naukowych, można wysnuć wnioski, że dr Kurpierz wykazuje predyspozycje, jakie są nieodzowne do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej. Z uznaniem podkreślić należy, że jego prace są efektem

skrupulatnie prowadzonych kwerend źródłowych. Autorowi nieobca jest zarówno analiza różnorodnych źródeł archiwalnych, jak też prasowych, epistolarnych i pamiętnikarskich. Wykorzystywane materiały potrafi on odpowiednio uporządkować i poddać zawarte w nich informacje krytycznej ocenie.

Swoją działalność naukową starał się dr Kurpierz w miarę systematycznie zaznaczać, biorąc udział z referatami w ogólnopolskich i międzynarodowych konferencjach naukowych. W ramach tej aktywności habilitant uczestniczył w 11 konferencjach i sesjach naukowych. Prezentował swoje ustalenia badawcze na konferencjach naukowych w Bielsku-Białej, Opolu, Katowicach, Dąbrowie Górniczej, Poznaniu, Nysie i Gliwicach.

Przeglądając zestawienie dorobku pisarskiego dra Kurpierza należy podkreślić jego twórczość popularyzatorską. Najczęściej dotyczyła ona tematów podejmowanych przez niego w pracach o charakterze naukowym. Kilkakrotnie prowadził warsztaty i wykłady w ramach zajęć organizowanych przez Regionalne Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli i Regionalny Ośrodek Metodyczno-Edukacyjny „Metis” w Katowicach. Kilkanaście razy prowadził zajęcia dla nauczycieli w przystanku Historia – Centrum Edukacyjnego IPN w Katowicach. Wygłaszał wykłady dla studentów Uniwersytetu Śląskiego. Współorganizował kilkanaście konferencji popularnonaukowych organizowanych przez IPN, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego, Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze, Śląskim Centrum Wolności i Solidarności. Kilkanaście razy prowadził też zajęcia dla uczniów szkół średnich w kilku miastach. Uczestniczył w spotkaniach promujących książki i inne opracowania, których był autorem lub współautorem. Opublikował 37 artykułów popularnonaukowych, dotyczących głównie dziejów politycznych Górnego Śląska w XX wieku, na łamach półrocznika „Czasy-Pismo. O Historii Górnego Śląska” oraz „Biuletynu IPN”. Publikował też felietony publicystyczne na łamach „Gazety Wyborczej”, „Dziennika Zachodniego”, miesięcznika „Śląsk”, „Gościa Niedzielnego”, „Polski Zbrojnej”, „Kalendarza Cieszyńskiego” i „Kalendarza Beskidzkiego”. Przygotowywał wystaw, a także był konsultantem licznych filmów dokumentalnych. Kilkanaście razy wypowiadał się w radio i telewizji na temat zagadnień wchodzących w zakres jego badań naukowych.

Po tych uwagach dotyczących dorobku naukowego oraz osiągnięć dydaktycznych i aktywności organizacyjnej, chciałbym przejść do omówienia monografii przedstawionej przez dra Kurpierza „jako najważniejsze osiągnięcie naukowe w przewodzie habilitacyjnym”. Uważam, że biografia pretekstowa *Henryk Sławik 1894-1944 biografia socjalisty*, jest dziełem

życia habilitanta. Została zrecenzowana przez doktorów Lecha Krzyżanowskiego i Wojciecha Frazika. Konstrukcja pracy ma układ chronologiczno-problemowy co pozwoliło autorowi przedstawić szerszy kontekst życia i działalności tytułowego bohatera.

Praca składa się z dwóch zasadniczych części. Pierwszą dotyczącą okresu międzywojennego, rozpoczyna rozdział poświęcony rodzinie i młodości Sławika, następnie autor opisuje jego udział w powstaniach śląskich i kampanii plebiscytowej, początki pracy dziennikarskiej oraz inne aspekty działalności społeczno-politycznej. Dalej habilitant przedstawia działania swojego bohatera w strukturach górnośląskiej Polskiej Partii Socjalistycznej. W kolejnym rozdziale skupia się na okresie wielkiego kryzysu, szczególnie odczuwanego w Śląsku. Druga część rozprawy poświęcona jest losom Sławika na Węgrzech podczas drugiej wojny światowej. Rozpoczyna ją rozdział o jego wrześniowej tułaczce i pierwszym okresie pobytu za granicą. Ważne dla dalszych losów bohatera biografii miało spotkanie z Józefem Antallem, urzędnikiem węgierskim zajmującym się zorganizowaniem opieki nad polskimi uchodźcami cywilnymi, który zaproponował mu objęcie funkcji szefa Komitetu Opiekuńczego. W jednym z kolejnych rozdziałów został opisany udział Sławika w akcji ratowania ludności żydowskiej, głównie polskich obywateli przebywających na Węgrzech. W ostatnim rozdziale zostały zaprezentowane ostatnie tygodnie życia bohatera biografii, aż do jego śmierci w obozie Mauthausen-Gusen.

Rozprawa habilitacyjna powstała w oparciu o źródła różnej proweniencji, a najważniejszą rolę odegrały materiały archiwalne, prasa, pamiętniki, publicystyka i wspomnienia z pierwszej połowy XX wieku. Dr Kurpierz wykorzystał zbiory rękopiśmienne przechowywane w archiwach i bibliotekach krajowych i zagranicznych. Autor sięgnął po archiwalia zgromadzone w Archiwum Akt Nowych, Archiwum Instytutu Hoovera w Stanford, Archiwum Instytutu Yad Vashem w Jerozolimie, Archiwum Państwowym w Katowicach, Bibliotece Śląskiej w Katowicach, Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie, Instytucie Pamięci Narodowej w Katowicach i Warszawie, Instytucie Polskim i Muzeum gen. Sikorskiego w Londynie oraz Książnicy Cieszyńskiej.

W biografii główne tezy przedstawiono jasno i logicznie, a co najważniejsze zostały prawidłowo osadzone w analizowanych przekazach źródłowych. Wnioski i uogólnienia są odpowiednio uzasadnione i udokumentowane. Rozprawa została napisana językiem literackim, jest poprawna pod względem gramatycznym, jedynie miejscami znajdują się pewne powtórzenia. Również pod względem warsztatowym praca nie budzi zastrzeżeń. Przypisy,

bibliografia i indeksy sporządzone zostały solidnie z wielką dbałością o najmniejsze szczegóły. Tylko z obowiązku skrupulatnego recenzenta można wskazać na nieliczne literówki, które pojawiają się niemal w każdej tak obszernej monografii.

Za biografię Henryka Sławika autor otrzymał prestiżowe nagrody i nominacje: w listopadzie 2021 roku Nagrodę Klio I stopnia w kategorii monografii naukowej; we wrześniu 2021 roku nagrodę Prezydenta Miasta Katowice w dziedzinie kultury; w październiku 2021 roku nominację do nagrody historycznej miasta stołecznego Warszawy im. Kazimierza Moczarskiego; w listopadzie 2021 roku nominację do Międzynarodowej Nagrody im. Witolda Pileckiego w kategorii książki historycznej. Książka została zrecenzowana na łamach miesięcznika „Nowe Książki”, „Gazety Wyborczej”, „Gościa Niedzielnego”, miesięcznika „Śląsk” i portalu Histmag.

Reasumując uważam, że całość dorobku naukowego dra Tomasza Kurpierza, w tym szczególnie jego biografia Henryka Sławika, stanowią wystarczającą podstawę do sformułowania wniosku, że spełnia on wszelkie wymagania przewidziane w ustawie z 20 lipca 2018 roku prawo o szkolnictwie wyższym i nauce zgodnie z artykułem 219 ust. 1 pkt 2. Wnoszę zatem o nadanie drowi Tomaszowi Kurpierzowi stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii.

Prof. dr hab. Piotr Biliński

